

KÖZVETLEN

Ha egy ismeretlen társaságban megkérdezik, mivel foglalkozik, miképpen reagálnak az emberek arra, hogy tájépitész?

– Számomra az fontos, hogy én hogyan látom ezt a szakmát. *Vadász György* építész egyszer azt írta rólam, hogy „Török Péter fehér holló művészeti életünkben, építésznek keresték, kertészeknek építész”. Tehát idegen – természetem hozzá. Voltak halálos tanáira, Cipollák, lellem kútmérgezői, akiknek életművük a tájépitész és bizonyos alapfogalmak definíciójában teljesedett ki. Én azt tartom, mint *Nagy László* a Hegyi beszédben: „Művel a csodát, ne magyarul”. A tájépitészet nem verbális műfaj. Ha a környezetépítész létjogosultságáról kell beszélnem, szeretem fölhozni példának az Erzsébet híd axiáiban a sziklafalra emelt Szent Gellért-emlékművet. Ezt az emblemikus szobrot észre sem vennék, ha a kolonnád, a vizesés, a grották, a fények, a lépcsők, tehát megkomponált környezetem nem venné körül. Szobrok elhelyezésekor sokszor kell előhozakodnom ezzel a példával. A reneszánsz és a manierista mesterek világából most *Raffaellót* említem, aki megalkotta Rómában a Villa Madamát, a palazza tervével együtt freskóterveket készített, megtervezte a kert, és néhány szoborvázlata is készült. Egységben gondolt a tájra, a vizekre, a domborzatra, a tájolásra, a totális környezet minden elemére, amit formált. A társalmi szociális szociális hiszek, hiszen azok színiarabban léteznek, s ez jellemezte az ősi társadalmak tájformáló építészét.

– Minden emberben ott rejlik a feltáratlan képességek arzenálja. Mikor dől el egyértelműen, hogy ezt a hivatást fogja választani?

– Mint *Dante*, én is kerestem, de nem találtam az igaz utat. Nem szolgálatom, csupán megszállott szolgálója egy ügynek. A kertek ügyének, mert ez nálunk elhalasztott, a szó mindkét értelmében. És ideje van művelni kertjeinket, mint *Voltaire* ajánlja a *Candide*-ban. A családomban erős volt a földhöz való kötődés: földműves, agrónómus, kertészek, élelmiszer-ipari szakember, orvos, erdész mellett voltunk, akiket a művészet is fogva tartott; rajzok, festmények mellett egy elhunyt filmes bátyám *Oscar*-díjas produkcióját látogató filmjei is örökölték ennek lenyomatát. A budai *József Attila* Gimnáziumban rajz és olasz tagozatos voltam, de később, az egyetem vége felé leginkább a szobrászokkal értemet szót. Nem véletlen az sem, hogy szakdolgozatomat is a szobrászat és a kertművészet kapcsolatáról írtam. *Farkas Ádám* volt rektor *Kő Pál* születésnapján nemrég úgy mutatott be fiatal szobrászoknak, hogy Péter közénk tartozik, „ő is szobrász”. A képzőművészeti egyetem szobrász tanszéke, az Epreskert jelentett szellemi otthon számomra, és nemcsak azért, mert a kertépítési megszállottságomról is ismert *Strobl* rajongója vagyok, hanem mert meguntam a varázslatos világ ez, az ide kötött emberi és munkakapcsolatoktól és a felnövekvő fantasztikus tehetségű generációk munkáitól emlékeztet. De a hivatalos alma materembe az elmúlt harminc évben egyszer sem hívtak meg. Diákként pedig – bár voltak nagyszerű professzorok, akik számítottak is a munkámra – a saját tanszékemről nem sok jót remélhettem. Ott még az is elhangzott, hogy diplomára se számítsak.

– Miért? Mi történt?

– Ma már tisztában látom a dolgokat: ha visszalapozok az emlékezetemben, azt kell mondanom, nekik is idegen voltam. Konkrétan: végzősként díjat nyertem egy világpályázaton, amelyet a British Columbia Egyetem hirdetett meg. Egy virtuális tájat terveztem, amelyet psychotopnak neveztem el: az élet nagy sivatagában egy engesztelő tájat *Csontváry* cédrusai, ciprusokkal, vizekkel, földbe vajt dormitóriumokkal. Más idők jártak akkor. Akik ismerték a hasonló helyzeteket, azok *Spiró György* sorait pontosan értik: „Aki tudja, ugyanaz tudja, / Aki nem tudja, nem tud semmit, / Aki tudja, mind beledőlök, / Aki nem tudja, nem is élt semmit.” Hálás vagyok ezért a leckéért is.

– A szakdolgozatából eredően viszont arra következtettek, hogy mégis kapott diplomát.

– Igen, bár nekem nem kínáltak talán állást: segédmunkás lettem, öt évig pályaelhagyó. Az apátiából *Melocco Miklós* rángatott ki, aki levelet írt *Kerényi József* építésznek, figyelmébe ajánlja. A Városépítészeti Tudományos és Tervező Intézet emlékei iródjába kerültem, ami életem fényes korszakát jelentette. Csupa nagyragyúval dolgozhattam együtt. Itt volt *Makovecz Imre*, *Agostházi László*, *Dragonits Tamás*, *Rados Jenő* és mindenki, aki nekem számít, akiktől tanulhattam a pályáról, az életről, akik eltűntek, ha a blokkolórtat megkerülve érkezem, és éjszaka a portás enged ki a házból. Közben fölvettek a Művészeti Alapba is, így – a tanszék „jóindulatát” ismét kikérülve – alaptagként már alányi jögon is tervezhettem.

– A kínaiak azt mondták: ha egy óra hosszán akarok boldog lenni, idd le magad; ha három napig, végy magadhoz egy asszonyt; ha három hónapig, végy le egy állatot, és lakmározz belőle; ha egy életen át – légy kertész! Én természetem hozzá: vagy olyan ember, aki kerteket tervez.

– A Prima Primissima díj átadásakor elhangzottak az örömhöz vezető útakat parabolának szántam, hadd idézzem fel itt is. „Volt egy fejedelmasszonyunk, akit *Lórántffy Zsuzsannának* hívták, aki az uralkodás felelősségére a kertek ápolásán keresztül tanította meg a „fejedelem úrficskát”, *Rákóczi*. A szakrális paraszti kultúrában pedig nem pusztán pénz kérdése

Török Péter az engesztelő tájról, egy fényes korszakról, építésről és pusztulásról

Hinni egy kertben

A tizedik jubileumi Prima Primissima díjat Török Péter tájépitész kapta építészeti és építőművészeti kategóriában. Amikor közel harmincéves tervezői múlttal a háta mögött Ybl Miklós-díjjal jutalmazták, az indoklásban ez állt: „Tevékenysége a történeti értékű városközpontok tereinek rekonstrukciója és új épületek környezetének kialakítása körében egyaránt különleges minőségű, nemzetközi szinten is figyelmet és elismerést kivált.” Pro Architectura és Europa Nostra-díjjal is elismerték. Címzetes egyetemi docens.

volt, sokkal inkább szegény, ha nem ápolták a kertjeiket. Kultúra szavunk a latin »művelni«-igéből származik. Építünk kerteket, mert minden kert az éden mása, és úgy tanultuk, hogy az éden az szép, az éden az gyógyít. Ez a szépség és ez a gyógyítás ma mindannyiunkra ráfér.”

– Soha nem gondolt arra, hogy hazát cseréljen, és Olaszországban vagy Nagy-Britanniában telepedjen le, ahol értik, amit csinál?

– *Carlo Scarpa* építész kerttervezőjénél, Firenzében talán leccovelkeltem volna. Megkerestek máshonnan is, ám családi dolgok miatt nem akartam egyedül hagyni embereket. Nem volt mindig könnyű, de igazolást jelentenek megpútlunk munkáink. Szinte zavarba ejtő a bazilika és a Szent István tér kapcsán magyaroktól és külföldiektől hallani az elismeréseket, mint ahogy a közelmúltig jó érzéssel láttam, hogy az emberek szó szerint birtokba vették a – szakmában talán tudatosan agyonhallgatott – Nemzeti Színház parkját. De némaság borult a pannonhalmi apátságához készült terveinkre, a gödöllői Grassalkovich-kastély kerttervére, amelyet mások kezére adtak, a pesti Vigadó tére, Szeged belvárosára készített tervünk is torzó, amíg nem készülhet el a Kársz utca – Klauzál téri egységés promenádát alkotó Széchenyi téri tervünk, és mély elhallgatás fedi a Tisza-partra készült terveinket. Szívünknek nagyon kedves a volt hajósi érszékert, a holo-kausztmúzeum kertje, Makón a fürdő előtti Makovecz tér, Baján a Tóth Kálmán tér, Orosháza új főtere és az új tatai főter.

– A Prima Primissima díjon most elbőljölhet néhány hónapig. Meglepetésként érte?

– Örülni „csak a magam törvénye szerint” tudok – mint *Szabó Lőrinc*. Ez a díj azonban jókor és a legtöbbet adta: a szeretetet és a megbecsülést jelentette számomra. Most látam igazolva, miképp determinálja, hogyan hat vissza jövőnk a múltunkra. Így vált értelmezhetővé eddigi életem. Hálás vagyok mindenkinek, aki ezt akarva-akaratlan lehetővé tette számomra, és azoknak is, akik gáncsoltak, de főleg azoknak, akik hittek bennem.

– Aki a kerttel foglalkozik, annak nagyon fontos a szépség.

– Tudjuk rég, hogy „a szépség gyógyít, a szépség gyógyít, a szépség isteni kategória, hogy álmód úgy valósul meg, ha szánás időt a szépre”. A szépség megélése számomra, amikor – az egyébként magyar anyanyelvű – *Edita Gruberová* hallhatom, akár lemezen, akár Európa nagy színpadjain. Örömet csak fokoznak a vele folytatott baráti beszélgetések. Sokszor felidézem már neki, hogy várja őt a Nemzeti Színház melletti zikkurat, hogy élenekeje első anghai Erzsébet szívből markoló örülési jelenetét *Donizetti* Roberto Devereux-jében. Nemrég mesélte, most tért vissza utolsóként tervezett japán turnéjáról. Váratlanul a császárné teára invitálta. A nagy Schubert-tisztelet hírében álló s kitűnően zongorázó uralkodófeleség exkluzív koncertre kérte fel. Ez a történet számomra az emberi kapcsolatok, a megbecsülés, a tisztelet szépségéről szól, mint amit ismerünk *II. Gyula* pápa és *Michelangelo* vagy a *Tiziano* elejtett ecsetét fölemelő *V. Károly* történeteiből. Isten kegyelméből egyenlők vagyunk, de minden ember fenség, *Adyval* szólva „észak-fok, titok, idegenség”. Az emberi nagyság szépsége épp az egyszerűségben van.

– A fenti felsorolás gazdag életművet tükröz, mégis van-e hiányérzete?

– Örököké motoszálnak bennem azok a munkák, amelyeket nem fejeztek be, vagy szándékosan hagytak el belőlük fontos attribútumokat. Abszurdumnak tartom, hogy egy tíz méteres optikai kábel kiváltása egy városi új főter teljes növényzetének árát elvigye. Bosszant, ha a látás minősége kontár munka miatt szenved csorbát. Semmi sem ad felmentést az alól, hogy ne ápoljanak, gondozzanak egy megépült kert, környezetet. A kert is a kultúra része. A Nemzeti Színház tisztafa labirintusa egek harmincadján van, hiányzik a víz a hajó és a vízbe döntött színház körül, miközben a színház tözomszédságában, a bankok és irodaházak előtt szökőkutak csobognak. Megcsúfolták a szoborkertet is azzal, hogy velem való egyeztetés nélkül a plasztikai dramaturgiáját szétverték. Csak nekem tűn fel, hogy ekkor a 2002-ben átadott színház parkját be sem fejezték? Az egy minisztérium alá tartozó Nemzeti Színház és Művészetek Palotája között immáron tíz esztendője úgynevezett ideiglenes murvás parkoló ékelenkedik. Persze ha a Múpa mélygarázsból zárt folyosón mennek a hangversenyterembe a hivatalosok, ez tényleg nem szembeszökő. Nekem nagyon fáj, bár úgy látszik, csak nekem, hogy amit az első Orbán-kormány megépített, az a második Orbán kormány alatt tönkrement. De totálisan! Miközben milliárdokért épült és épül „Budapest főutcája”, aközben a kinulási hely, az állami és egyházi reprezentáció helye, a Szent István tér – szakmai szempontból – ma is torzó. A baluszter melletti növények minősége szakmai hitelrontással ér fel. Hiányzik a tér zölde környezetének kompozícióba helyezése csakiggy, mint az ide elképzelt padok, installációk és a hosszú ideje engedélyezett – tankönyvben már szereplő –, XVIII. századból származó ázott kút fölé tervezett kútház megépítése az apsziskertben. E tér építése is az Orbán-kormányhoz kötődik, befejezésére itt is épp tíz éve várunk.

– Tudomásom szerint a budai várnegyed palotakertje hosszú ideje foglalkoztatja.

– Számomra sajnálatosan napi aktualitása is van. Több helyütt megemlítettem, hogy a területtel felezdelek óta foglalkozom. Miközben közbeszerzési eljárás keretében, féltéves állami szerv megbízásából – igaz, gáncsokodások közepette – készítettünk terveket a palotakertekre, az új keletű, a Vár-bazár megújítását célzó munkálatokhoz kapcsolódóan e tervek létezése annak ellenére került el az illetekesek és a kollégák figyelmét, hogy szaklapokban publikáltuk annak koncepcióját, s az adott lapszámot a felelősök kezébe adtuk. Bejelentkeztünk tárgyalásokra, de nem volt idő, hogy fogadjanak. Nem csak engem bánt, másoknak is feltűnt koncepciónk elemeit, elképzeléseinket mások tervlapjain vélik felfedezni. Igaz, ezeknek a tervezőknek már nem kell viaskodniuk az azóta szublimált engedélyező hatóság „fura uraival”. A napokban, amikor a Vár témájában a kormánybiztos tévébeszélgetésen szólalt meg, bár külföldön voltam, izzott a telefonvonalam... Igazi kollégák, barátok, ismerősök osztották meg kevéssé sem pozitív véleményüket velem. Szeretnék olyan országban élni, ahol apparatcsikok és csinovnyikok nem csúsztatnak, és nem kontrakarhozhatják a miniszterelnök feladat, ígéreteit; ahol olyan irrodátok, mint az enyém, nem kérnek számon több százmilliósi árbevétel egy pályázat elnyeréséhez. Ahol számíthatnak a referenciák, az elért eredmények, a szakmai élet, ne adj’ isten, a szerzői jog! Ahol az embernek hitelle, egy szakmának és az adott szónak becstellete van, s ahol a kerteket nem áldozzák be politikai játszmáknak.

– Az egykori ciszteri gimnáziumban tanult plébános költő, *Pusztai Sándor* Credóm című verse így hangzik: „Hiszek / egy / őszben.” Mit szólna egy ilyen credóhoz: „Hiszek / egy / kertben”?

– Ez nagyon szép... Ezt így még nem fogalmaztam meg, de ez lehetne az én credóm.